

УДК 070: 355: 004.9

Концепт «війна» в українському інформаційному просторі

Аліна Червінчук, аспірантка кафедри
реклами та зв'язків з громадськістю,
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
e-mail: alinachervinchuk@gmail.com

У дослідженні представлено аналіз поглядів на феномен війни, зокрема традиційне та новітнє розуміння цього явища. Описано роль збройної та інформаційної складової в процесі військових дій. Визначено, як трансформувалась війна під впливом інформаційних технологій. Виявлена перевага інформаційних війн порівняно із традиційними конфліктами із застосуванням зброї. Однією із таких переваг визначено економію матеріальних та фізичних ресурсів. Здійснено спробу пояснення причин виникнення війни у сучасному глобалізованому світі. Зазначено, що більшість сучасних війн є неоголошеними та проводяться через політичні причини.

Зазначено, в якому контексті вживається термін «війна» на теренах українського інформаційного простору.

Ключові слова: війна, причини війни, український інформаційний простір.

У сучасному світі, який глобалізується, не існує єдиного підходу до розуміння війни та трактування цього поняття. Думки дослідників розбігаються, автори пропонують нові концепції та нову термінологію – інформаційні війни, гібридні, війни смислів, симетричні/асиметричні, конвенціональні. Пояснити природу явища, яке не зникає, а трансформується, перетворюється у принципово новий тип боротьби дуже складно. Ця складність обумовлена тим, що розвиток постіндустріального суспільства спричиняє появу інноваційних форм боротьби і саме тому вважаємо пріоритетним завданням зрозуміти принципи функціонування воєн в сучасному просторі.

Актуальність дослідження полягає у тому, що розвиток новітніх технологій впроваджує нові форми боротьби між державами, які використовуються могутніми державами для досягнення власних цілей.

Мета дослідження – окреслити основні погляди вчених на феномен війни та визначити місце цього явища в українському інформаційному просторі.

Об'єктом дослідження стали всеукраїнські видання «День» та «Дзеркало тижня», які вважаємо якісним ретранслятором новин про події на Сході України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період квітня-травня 2017 року.

Якщо раніше війну розглядали винятково як боротьбу між державами, то тепер війна проникає у всі сфери соціального буття та може виникати між соціальними/етнічними групами, бути «війною за ідентичність». До прикладу, військовий теоретик Карл фон Клаузевіц є

представником класичного підходу до розуміння війни. У своїй праці «Про війну» він наголошував на тому, що війна є актом насилля, який має за мету змусити противника виконати нашу волю [3, с. 50]. Він розглядав війну як інструмент політики та вважав, що війна є продовженням політичних відносин між державами [3, с. 50]. Тобто Карл фон Клаузевіц розглядав війну тільки як *боротьбу між державами*. Зрозуміло, що однією із причин такої війни була боротьба за сфери впливу (переважно мали політичний характер). Говорить у своїй праці про війну між державами дослідник Ч. Тіллі. Велику увагу він приділяє Першій Світовій війні та становищу європейських держав на той момент. Ті країни, які контролювали засоби примусу, використовували їх для збільшення населення та ресурсів. На його думку, війна ставала причиною занепаду держав та створення нових; держави трансформувались в *національні* [5, с. 47-58].

Таким чином, класичний підхід до розуміння війни базується на декількох факторах: наявність обов'язкового військового акту, політичного контексту, боротьби держав. Тобто війна розглядалась як військове зіткнення кількох держав за допомогою збройної техніки з дотриманням правил ведення війни, прописаних у Гаазьких конвенціях (заборона на використання конкретної зброї, хімікатів, отрути тощо).

Сучасний світ налаштований на те, щоб змінювати правила гри та не вести конвенціональні війни, а скоріше за все асиметричні війни (на різних рівнях із застосуванням багатьох ресурсів одразу). Межі між різними типами

війн розмиваються, однак сталим залишається одне. Всі війни завжди проводяться «для чогось». Так, мотивацій для війни може бути багато, єдиними залишаються цілі, стратегія та результат. На теперішньому етапі головним залишається досягти *результату* будь-якими методами та будь-якою ціною. Також принципово новим є розмивання традиційних підходів до розуміння війни. Зараз війною може бути не лише боротьба між державами, але й між етнічними групами, соціальними групами, тобто *всередині держави*. До прикладу, Д. С. Леві та В. Р. Томпсон наголошують на тому, що війна – це використання політичними організаціями скоординованого насилля чи збройної сили стосовно один одного впродовж певного проміжку часу; обов'язковою є наявність двох і більше акторів (політично організованих колективних акторів) [6, с. 5-10]. Виходячи з цього Д. С. Леві та В. Р. Томпсон значно розширюють поняття «війна», адже розглядають її не лише як війну між державами, але й всередині держави, певної групи людей проти держави чи *проти населення* [6, с. 5-10]. Відповідно до даних, оприлюднених у проекті «Кореляція війни» («Correlates of war»), запровадженого Д. Сінгером, війною є боротьба з не менше, ніж 1000 жертв, якщо вона триває більше року [7, с. 77-92]. Ключовим в цьому контексті є те, що війна завжди спрямована *проти населення*, навіть якщо відбувається на «верхівках».

Однак розвиток інформаційних технологій спричинив появу нових форм боротьби – інформаційних, гібридних війн та війни смислів. У цьому контексті ак-

туальною стає праця М. Калдор «Нові та старі війни», в якій дослідниця пояснює появу нових форм боротьби глобалізаційними процесами. Нові війни вона називає «глобалізованими», тобто характерним для цього процесу вважає фрагментацію та децентралізацію держави [2, с. 194-196]. Також М. Калдор говорить про *незначну* участь населення у цьому процесі, адже зазвичай ці дії нелегітимні, а тому направлені проти населення [2, с. 194-196]. У цьому випадку ми забуваємо про традиційний вид боротьби із застосуванням зброї, адже проти населення може проводитися інформаційна та психологічна війни, вони є більш ефективними та вимагають менше сил та ресурсів. Мартін ван Кревельд у своїй праці «Трансформація війни» вбачає суть війни у боротьбі; причинами можуть бути політичний, релігійний фактори та боротьба за справедливість (громадян проти агресора) [4, с. 307-319]. Також він зазначає, що у майбутньому війни вестимуть не армії, а саме населення буде безпосереднім учасником та діяти під *неприхованим впливом з великої відстані* [4, с. 307-319].

У своїй праці В. Горбулін наголошує на тому, що сучасні війни (зокрема війна Росії проти України) є гібридними. Зазначає, що цей новий тип боротьби ні в якому разі не є поверненням до холодної війни, а приходять їй на заміну [1, с. 16]. Ця боротьба є ускладненою, нестабільною формою відносин між країнами на міжнародній арені, має змішаний, хаотичний та множинний характер [1, с. 16-17].

Ми розуміємо, що гібридна війна є синергетичною за своєю формою, поєднує у собі традиційну військову боротьбу із дипломатичною, інформаційною, економічною, тобто є принципово новим та складним явищем, адже вона продовжує трансформуватись, поєднувати у собі одразу усі типи боротьби. Завдяки цьому у гібридній війні виникають нові форми ведення протиборства, з'являються нові властивості, нехарактерні жодному існуючому виду боротьби.

Основними характеристиками, які вирізняють тип сучасної гібридної війни, є наявність: агресора, об'єкта конфлікту і спостерігача (який може приєднатись до однієї з сторін впродовж нападу) [1, с. 39]. На нашу думку, запропонована модель віддзеркалює специфіку відносин у тріаді Росія-Україна-США, адже «агресором» виступає країна із значним економічним потенціалом та зазвичай здійснює свій тиск на державу з меншими ресурсами, а «спостерігачем» виступає країна, яка значним чином впливає на світовий порядок.

Проблема інтерпретацій сучасних війн (в Україні зокрема) пояснюється насамперед тим, що війни (відповідно до класичного підходу) обов'язково є оголошеними та ведуться за правилами ведення війн. Нові війни ведуться без правил для досягнення власних інтересів та є *неоголошеними*.

В українському інформаційному просторі термін «війна» вживають у різних сферах соціального буття, засоби масової інформації пишуть у своїх публікаціях про «війни» між різними відомствами за сфери впливу, між

власниками медіакорпорацій. Однак у 2014 році слово «війна» застосовувалось й стосовно подій на Донбасі. Якщо у першій половині 2014 року ми зустрічаємо терміни «тероризм», «агресія», «антитерористична операція», то всередині та наприкінці 2014 року все частіше зустрічаємо на шпальтах всеукраїнських видань термін «війна». Найбільше про військові дії на Донбасі писали газети «День» та «Дзеркало тижня». Редакція «Дня» готувала репортажі із окупованих територій, спілкувалася із військовими експертами, щоб надати читачеві повну картину подій на Сході. І як результат видала трилогію під назвою «Котел», у якій детально описані передумови подій на Сході України, а також перебіг військових дій впродовж 2014 року. Журналісти «Дзеркала тижня» спілкувалися із військовими експертами, намагалися проаналізувати ситуацію, а також спрогнозувати ймовірний сценарій розвитку подій.

У 2017 році кількість публікацій, у яких траплялось слово «війна» не змінилось. Однак більшість публікацій стосувались не подій на Сході України, а подій у світі. Для аналізу ми обрали всеукраїнські видання «День» та «Дзеркало тижня», хронологічні межі дослідження охоплюють квітень-травень 2017 року. У газеті «День» слово «війна» зустрічаємо у 10 публікаціях, із них – 5 матеріалів, що стосувались України, у решти публікацій йшла мова про готовність Північної Кореї до війни (День. – № 63. – С. 4.), про сирійську війну (День. – № 59. – С. 3), про оперу (в основі якої притча про війну) (День. – № 69. – С. 11), про трагедію у Манчестері (День. – № 86. – С. 3), про

причини війн (День. – № 69. – С. 3). У 5 матеріалах автори вживають слово «війна» у такому контексті: «**війна** принесла страшне горе на нашу землю» (День. – № 61-62. – С. 7); «нова **гібридна війна** Російської Федерації набирає обертів» (День. – № 88-89. – С. 2); «коли **війна триває три роки**, то неминучою є деморалізація» (День. – № 63. – С. 4); «російсько-українська **війна** триває вже три роки» (День. – № 75-76. – С. 4-5); «поїзд «Інтерсіті» Київ – Костянтинівка на Донбасі називають «**Київ – Війна**» (День. – № 88-89. – С. 11).

У виданні «Дзеркало тижня» слово «війна» зустрічаємо в 11 публікаціях, з них – 6 матеріалів стосуються України, решта – сирійська війна (Дзеркало тижня. – 2017. – 2 травня) та торгова війна Росії та Туреччини (Дзеркало тижня. – 2017. – 3 травня). Із 6 публікацій, що стосуються України, у 4 – йде мова про військові дії Донбасі, а у 2 – про «війну» між Україною та Польщею за місця захоронення поляків та «газову війну» Росії та України. У публікаціях автори найчастіше вживають слово «війна» у такому контексті: «**газова** **війна**, розв'язана Росією проти України взимку 2005-2006 років, добігає кінця» (Дзеркало тижня. – 2017. – 4 травня); «окупація Криму та **війна в Донбасі** унеможливили реалізацію кількох інвестиційних проектів» (Дзеркало тижня. – 2017. – 2 травня); «до європейських країн приходить розуміння того, що в Україні йде справжня **війна**» (Дзеркало тижня. – 2017. – 14 травня); «Кремль і його пропагандисти заперечують очевидні факти і створюють фейкову реальність, де «правда – це брехня», а «**мир – це війна**» (Дзеркало тиж-

ня. – 2017. – 14 травня); «тим часом **війна** підпорядкована власній логіці, і бажання припинити війну зовсім не передбачає припинення бойових дій» (Дзеркало тижня. – 2017. – 14 травня); «російська імперіалістична амнезія знаходить односторонніх у контексті російсько-української **війни** серед частини західних аналітиків, які сприймають конфлікт через призму протистояння великих держав» (Дзеркало тижня. – 2017. – 11 травня).

Зазначимо, що в одному матеріалі, який стосувався обговорення сирійської війни Україну було гадано в такому контексті: «сторони збираються обговорити «актуальні питання міжнародної політики», серед яких **конфлікт в Україні** і Сирійська війна» (Дзеркало тижня. – 2017. – 28 квітня).

Як бачимо, не має одного підходу до інтерпретації власне терміну «війна», а також розуміння подій на Сході України. Саме тому дуже часто війну замінують термінами, які повністю не відповідають типу боротьби: агресія, конфлікт, тероризм, антитерористична операція.

Література:

1. Горбулін В. П. Світова гібридна війна : український фронт : [колект. монографія] / ред. : В. П. Горбулін; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2017. – 494 с.
2. Калдор М. Новые и старые войны : организованное насилие в глобальную эпоху / пер. с англ. А. Апполонова, М. Дондуковского; ред. перевода А. Смирнов, В. Софронов. – М. : Изд-во Института Гайдара, 2015. – 416 с.
3. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц. – М. : Госвоениздат, 1936. – 442 с.

4. Кревельд Мартин ван. Трансформация войны / пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2005. – 344 с.
5. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства. 990-1992 гг. / Ч. Тилли. – М. : Издательский дом «Территория будущего», 2009. – 328 с.
6. Levy J. S. Causes of War / J. S. Levy, W. R. Thompson. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2010.
7. Singer D. The Levels of Analysis Problem in International Relations / D. Singer // World Politics, 1961, 14, 1 (October). – P. 77-92.

Концепт «война»

в украинском информационном пространстве

Алина Червинчук,

*аспирантка кафедры рекламы и связей с общественностью
Одесского национального университета*

имени И. И. Мечникова

alinachervinchuk@gmail.com

В исследовании представлен анализ взглядов на феномен войны, в частности традиционное и новейшее понимание этого явления. Описаны роль вооруженной и информационной составляющей в процессе военных действий. Определено, как трансформировалась война под влиянием информационных технологий. Обнаружено преимущество информационных войн по сравнению с традиционными конфликтами с применением оружия. Одним из таких преимуществ определено экономия материальных ресурсов. Предпринята попытка объяснения причин возникновения войны в современном глобализированном мире. Отмечено, что большинство современных войн являются необъявленными и проводятся по политическим причинам. Указано, в каком контексте употребляется термин «война» на территории украинского информационного пространства.

Ключевые слова: война, причины войны, украинское информационное пространство.

UDC 070: 355: 004.9

The concept of «war» in the Ukrainian information space

Alina Chervinchuk, PhD student, Advertisement and PR Chair,

Odessa I. I. Mechnikov National University

alinachervinchuk@gmail.com

The research is relevant due to globalization processes that are characteristic of the modern world. There are new causes of the cause / possibility / form of warfare. War, as a phenomenon, has existed since the birth of mankind, which is why this phenomenon was investigated by scientists from different spheres of activity. The study outlines a traditional approach to understanding war and new approaches to explaining the nature of this process.

An analysis of this problem boils down to the fact that modern wars are held at the political level between states, and also possible between social and ethnic groups. It is also pointed out that in order to save physical and material resources, forms of struggle arise that are more “profitable”. One of these forms is information warfare. In this context is analyzed the phenomenon of hybrid war – the conduct of war in different spheres of activity simultaneously.

In the article analyzes the information space of Ukraine, which faced the war at all levels – political, economic, military and information. A comparative analysis is carried out among printed mass media. The result of this analysis was the receipt of data on how the Ukrainian print media covered the events in the East of the country, as well as what changes occurred in comparison with 2014.

It is analyzed in what context the term “war” in the Ukrainian periodicals “Dzerkalo tyzhnia” and “Den” is used. It has been found that in almost all publications the term “war” is used as a characteristic of the situation in the East of Ukraine. And only once is the situation in the East of Ukraine characterized as a conflict. The obtained results confirm that the modern war is not conducted according to the rules (deviate from traditional wars) and is not always declared.

Keywords: war, causes of war, Ukrainian information space.

References:

1. Horbulin V. P. (Ed.). (2017). *Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: kolekt. monohrafiia*. [World hybrid war: Ukrainian front: collective monograph]. Horbulin V. P. (Ed.). Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [In Ukrainian].
2. Kaldor, M. (2015). *Novyye i staryie voynyi: organizovannoe nasilie v globalnuyu epohu* [New and old wars: organized violence in a global era]. Moskva: Izdatelstvo Instituta Gaydara [In Russian].
3. Klauzevits, K. (1936). *O voyne*. Moskva: Gosvoenizdat. [In Russian].
4. Creveld, Martin van. (2005). *Transformatsiya voynyi* [The Transformation of War]. Moskva: Alpina Publisher [In Russian].
5. Tilli, Ch. (2009). *Prinuzhdenie, kapital i evropeyskie gosudarstva. 990-1992 gg.* [Coercion, Capital, and European States, AD 990-1992 (1992)]. Moskva: Izdatelskiy dom «Territoriya budushego» [In Russian].
6. Levy, J.S., & Thompson, W. R. (2010). *Causes of War*. Oxford: A John Wiley & Sons.
7. Singer, D. (1961). The Levels of Analysis Problem in International Relations. *World Politics*, 14(1), 77-92.